

որ դէժէքէի “Երբոստիւն հեղաշարժութեանց եւ
առաջադիւրսութեանց” ձեռնդրուող լինելէն յետոյ,
երկը տարի առաջ Ստորհոյմի Արեւելադպիտաց
Համաժողովոյն ներկայացոյց 114 յօդուածներէ
բաղկացեալ աշխատութիւն մը — “Հայերն վե-
րոյ՝ սոսոքաբնական իրենց առաջադիւրսութեան”¹:

Բուզգէ, իւր հետուակերէնի աշխատու-
թիւնաց մէջ հայերէնն իբրեւ քորձի կամ քաւի
կը գործածէ: Եւ ինչո՞ւ — Որովհետեւ, ինչպէս
սեռանք, լեզուաբանք կը պնդեն թէ Ետրուս-
կերէնն ու հնդեւրոպական լեզուաց կը պատ-
կանի. Բուզգէ անոնց այդ կարծեաց դէմ՝ ցու-
ցնելու համար՝ թէ ընդ հայառաւան հնդեւրո-
պական լեզուաց հետ ազգակցութիւն ունի, կը
դիմէ հին հնդկերէն, երանեան, ալբաներէն, յու-
նարէն, լատիներէն, կելտերէն, գերմաներէն եւ
այլ լեզուաց օգնութեան, առաջնութեան պա-
տիւր տալով հայերէնի որուն ռամկօրէնի մանաւ-
անդ գաւառաբարբառոցն մէջ կը նկատէ եթէ
քերականական եւ եթէ բառական նմանութիւնք
ընդ ետրուսկերէնի:

Ետրուսկացոց տառերն՝ եւրոպական եւ
ասիական ազգաց նման՝ փխնիկեցներէն առ-
նուած են մինչեւ վերջը պահելով տառից եւ
գրութեան ձեւերն,² վասն զի սեմական ազգաց
եւ հին Թունաց պէս ասոնք ալ աջ կողմէն դէպի
ձախ յառաջացուցած են: Այս տեսակ գրու-
թեանց մեծեկակ պաշար կ'ընծայեն մեզ Լեւոնոսի
մէջ գտնուած արձանագրութիւնք³:

Ետրուսկացոց՝ Լիւբեացոց հետ ունեցած
բարեկամութեան եւ Եգիպտացոց հետ ունե-
ցած պատերազմին քննարկը չէ՝ միթէ Ալեքսան-

¹ Որով տարի մը յետոյ ետրուսկերէնի 185 բառից
մոտ մանաւոր աշխատութիւն մը հրատարակ հանեց — “Ե-
րբոստիւն եւ հայկա՛ն բա՛րբառ”:

² Ինչպէս ՎՅԱ — Kel.

³ Մասկոյր կ'ընէ թէ Եգիպտացոց ԺԺ հարու-
տութեան ժամանակ (Վեդար Կ. 4.), Սեօր Առաջոյն Ռամ-
ան օրդին մտնելէ հետոյ Վեդարի մէջ բարձրացաւ զահաւն վայր:
Երբ պատանին ասան տարիակէ ետք, սիսաւ արքայազն
Առաջոյն եւ Արքայազն Տեւ, պնդեալ որ փոքր Աօնոյ մե-
ղովորդներն անաք, ինչպէ՞ս՝ Հարգանա, Տարբը (ս. 38), սե-
նացի) կոչուած ազգերն, Ափրիկէի՝ Միկերիկական Գեդըն
անցնելով զարմուկեցեան Լիւբեացոց հետ, Ռաման Բ. ա-
սոնց բուրն ալ յաղկեց:

Ռաման Բ. յաջորդ նամոյնիկն յետոյ՝ Եգիպտոսի
գահը գրաւեց Միկեթիմահ անուն վախճան տարեկան
ծերունի մը, որ՝ ըստ Լեւոնոսի միջոց Վաւարոյ հետ միե-
նելն անձնաւորութիւնն է. սակայն Լեւոնոսն իւր “Լիւբե-
լու” արջն հնչ պատմութեանը, դրած ժամանակ Բ. հասա-
րէին (“Եգիպտացոցը”) մէջ իրեն առաջնորդ կ'ընտրէ բաղ-
կացապաշտ Մասպրուն, որ Սեօր Ա. եւ Միկեթիմահ
տարբեր անկիւնք կը նստան. Լուստ մեք ալ կը հետեւնիք
Մասպրոյն շաղին:

Փոքր Աօնոյ եւ Լիբիոյ թշնամի սողորմորդն՝ Ե-
գիպտոսի գահէն վազելով՝ Վարդանային, Տարբընք, Լիկեա-
նք, եւ այլք իրեն նախորդ Միկեթիմահի գահէն մտան Լի-
բիոյ Եգիպտոս, եւ անոր միջառնութեանք յարակից
Սեօրիստոս բայց անկեք ալ յաղկութեանց կրին Եգիպ-
տացիներէն:

Թանգարանին մէջ պահուած վերոյիշեալ մու-
միան: Ո՛վ կրնայ հերքել թէ Ետրուսկացոց
գեղարուեստին չէ խառնուած եգիպտական ոճն.
Նորագիւտ յիշատակարանք իրենց յաղթ գլուխ-
ներով հաստատական վկայութիւն կու տան մեր
խօսքին: Արդեօք կարելի չէ՞ ըսել՝ թէ Ալեքսան-
դրի յիշեալ մոմիան յեգիպտոս վախճանեալ Ետրուս-
կացի իշխանի մը լինի, եւ “Իբրեւ աւելորդ կտաւ
գործածեալ” պատատանաց երէզներն եւ անոնց
վրայի գրերն մանաւոր Լեւոնոսի-Վեդար գործածած
ըլլան ինչպէս սովոր էին ընել Եգիպտացիք:

Մեր սոյն կարծիքը կ'ապացուցանէ այն երբ
հրատարակեալ կը տեսնենք թէ երէզներուն
վրայի յիշատակարանն կամ աղօթքն (ըստ սո-
վորութեան), որ “Եգիպտական պապիրոսէ գլան-
ներու պէս գրուած է սիւն սիւն”, անընդհատ
կը կարգացուի առանց իմաստի պայլարութեան:

Գ. Յ. ՊԵՏՄԵՆՅԱՆ

ԱՋԳԱԳՐԱԿԱՆ

ԼԵՌՆԵՐԻ ՎԵՐՈՑ ԲԵՆԵՔԻՆԻ ՀԱՅՈՆԵՐԻ ՄԵՍԻՆ
ԿԱԼՎԱՆԵՆԻ ԵՐԱՊԵԼՆԵՐԸ

(Երբոստիւն եւ Եգիպտոս)

Ռեւ այդ շրջանին վերաբերեալ աւանդու-
թիւններն ի՞նչ աստիճանի տարածուած են Հայ-
երի մէջ, ապացուցանում են Պ. Էմիլի միւս ա-
ռաջ բերած վարիանտները: Այդ առապիւ-
ներից մէկը կապեալին Հիդար է անուանում,
որ իբր թէ Արտաւազդի որդին է եղել:

“Կար չկար մի թագաւոր կար, անու-
նը Արտաւազդ: Նա մի գիծ որդի ուներ անուշը
Հիդար: Արտաւազդը մեռնելու թագաւորու-
թիւնը Հիդարին չտուեց, նա գիծ էր: Այդ
պատճառաւ մեր երկրում սեղի ունեցան խառ-
նակութիւններ եւ շատ աւերածինք: Մի անգամ
Հիդարը ձի է նստում, հրամայում է փող փակ
եւ յայտնել, որ ինքը ցանկանում է թագաւորել,
եւ ընտրեալ ձիաւորների հետ որսի է գնում:
Նա կամրջին հասել էր չէր հասել, չար հօգին
դիպչում է նրան եւ նա գետն է ընկնում ու խեղ-
գուում: Ձիաւորները լուր են տարածում թէ
աստուածները բռնել են Հիդարին եւ շղթայա-
կապ անելով փակել են Մասիսում՝ սեւ սարում:
Երբու շնոր՝ մէկը սպիտակ միւսը սեւ՝ կրծում
են նրա շղթաները: Ցարապ վերջին՝ նրա շղթա-
ները բարկանում մազի հաստութիւն են ստա-